

ETİMOLOJİ ARAŞTIRMALARI

HASAN EREN

1. *çekirdek*

Benim bildiğime göre, Türkçe *çekirdek* kelimesi hakkında şimdiye kadar ciddî bir araştırma yapılmamıştır. Halbuki bu kelimenin gerek şekil, gerek mâna bakımından mühim bir inkişaf geçirdiği anlaşılıyor.

W. Radloff'a göre, bu kelime yalnız Anadolu ve Rumeli Türkleri arasında kullanılır.

Bence, *çekirdek* kelimesi Kâşgarlı Mahmut'un Divan'ında geçen *çigit* 'pamuk tohumu, pamuk çekirdeği' kelimesinden çıkmıştır.¹ Mahmut'un zikrettiği bu kelime Anadolu Türkleri arasında da kullanılır: *çiğit*, *çivit* 1. 'pamuk çekirdeği'; 2. 'çekirdek' (Derlemeler); *çivit* 'çekirdek, tohum, çiğit' (Dergi); *çiyit* 'pamuk tohumu, pamuk çekirdeği' (a.y.). *Çiğit* (>*çivit*, *çiyit*) şekli yanında Anadolu'da *çiğirt* şekline de tesadüf edilir. Türk Dil Kurumunun çıkarmış olduğu Dergi'ye göre, bu kelime 'çekirdek' mânasına gelir. Bu kelimedeki geçen -r- sesi, *secondaire* bir sestir. Türkçe *baladız* 'ağaç filizi, sürgün, fişkın' (Dergi) kelimesi yanında kullanılan *balardız* 'asmanın kökünden süren filiz' (a.y.) şeklindeki -r- sesi gibi.

Türkçe *çekirdek* kelimesi *çiğit* kelimesinin bu sonuncu şekli ile izah edilebilir, sanırım: *çiğirt* (~*çeğirt, *çekirt) + k > *çiğirdek (*çeğirdek ~ *çiğirdik*) > *çekirdek*.

Son olarak, Anadolu'da *çekirdek* şekli yanında *çiyirdek* 'yeni büyümekte olan taze çayır' (Dergi), *çivirdik* 'meyva ağaçlarının çiçek açacak tomurcukları' (a.y.), *çiyirdik* 1. 'ağaçların meyva veren, henüz çiçek açmamış tomurcukları'; 2. 'bir senelik söğüt dalı' (a.y.) gibi birtakım şekillerin kullanıldığını da söyleyelim.

1 C. Brockelmann (Mitteltürkischer Wortschatz. Budapest-Leipzig, 1928) bu kelimeyi *çikit* 'Baumwolsamen' şeklinde okumakla aldanmıştır.

2. *sağır*

Türkçe *sağır* kelimesinin çok eski bir tarihe çıktığı muhakkaktır. Buna rağmen, bu kelimenin eski kaynaklarda geçmediği göze çarpıyor.

W. Radloff'a göre, bu kelime Kurdaklar arasında da *sağır* 'taub' şeklinde kullanılır. Türk dillerinde *sağır* kelimesi yanında *sağrağu* ve *sañrağu* şekillerine de tesadüf edilir: Çağ. *sağrağu* 'taub' (Radloff).— Tar. *sağriğu* (a.y.). — Türki *sañrağu* (a.y.). — Kırg., Tat. K *sañrağu* (a. y.).

Benim fikrime göre, Türkçe *sağır* kelimesi *sañar* (Tel., Alt.) 'eins von einem Paare' (Radloff) ~ *sıñar* (Tel., Kırg., Tat. K) 'einer von einem Paare, unpaarig' (a.y.) ~ *añar* (Yak.) 1. 'iki taraftan biri, bir şeyin iki kısmından biri, bir şeyin yarısı'; 2. 'çiftin bir teki' (Pekarskiy) kelimesiyle birleştirilebilir.

Bu kelimenin *sağır kulaklı (<*sañır kulaklı <*sañar kulaklı) 'tek kulaklı', yani 'sağır' takımından çıktığı anlaşılıyor.

Türk dillerinde buna benzer takımlar çok kullanılır: Tel., Alt. *sañar qulaq* 'ein Ohr'; *sañar kös* 'ein Auge' (Radloff); Tat. K *sıñar küzli* 'ein Einäugiger'; *sıñar qullı* 'ein Einarmiger' (a.y.); Yak. *añar ataxtāx* 'topal, aksak'; *añar xaraxtāx* 'bir gözü kör' (Pekarskiy).

Koybalcada kullanılan *sıgar* 'blind' (Katanov) kelimesinin bizim *sağır* kelimesiyle ilgili olduğu açıktır. Yalnız, bu kelimenin *sıñar közli* 'tek gözlü', yani 'kör' takımından çıktığı muhakkaktır.

Baraba Türkleri arasında kullanılan *cuñgur* (c=ts) 'taub' (Radloff) kelimesiyle Türkçe *sağır* kelimesi arasında bir münasebet olamaz.

